

คอลัมน์ "จากท่าพระจันทร์ถึงสนามหลวง

ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 17 พฤษภาคม 2544

ธรรมศาสตร์กับวัฒนธรรมประชาธิปไตย

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองเคยเป็นหัวหอกในการขับเคลื่อนพลังประชาธิปไตย เรียกร้องความเป็นธรรมในสังคม และต่อสู้เพื่อคนยากคนจน จนครั้งหนึ่งได้ชื่อว่าเป็นดินแดนแห่งธรรม บัดนี้ ภาพความรุ่งโรจน์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในฐานะกลไกพลังประชาธิปไตยกำลังเลือนหายไป โดยที่แสงธรรมที่เคยสาดส่องทั่วแดนโดมเกือบจะไม่ปรากฏให้เห็นอีกเลย

ภายหลังเหตุการณ์การชนหน้าประชาชนและนักศึกษา ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519 บทบาทของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในการขับเคลื่อนพลังประชาธิปไตยตกต่ำลงไปเป็นอันมาก ผู้บริหารมหาวิทยาลัยธรรมศัตร์น้อยคนนักที่แสดงจุดยืนร่วมกับกลุ่มพลังประชาธิปไตย แม้เมื่อเกิดการรัฐประหารเดือนกุมภาพันธ์ 2534 ก็ไม่มีเสียงคัดค้านจากผู้นำมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในขณะที่ผู้นำมหาวิทยาลัยอื่นบางมหาวิทยาลัยแสดงอาการการคัดค้าน เพื่อสื่อข่าวสารแสดงความไม่เห็นด้วยกับการถอยหลังเข้าคลองทางการเมือง

ธรรมศาสตร์เข้าร่วมในขบวนการพฤษภาคม 2535 มิใช่ด้วยความเห็นชอบของผู้นำมหาวิทยาลัย หากแต่ด้วยภาวะจำยอม กลุ่มพลังประชาธิปไตยอันน้อยนิดในธรรมศาสตร์ ผสานกับกลุ่มพลังนอกธรรมศาสตร์ด้วยการเกื้อหนุนของคณาบดีบางคน ช่วยให้มีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์รอดพ้นจากการตกเวทีประวัติศาสตร์ อย่างน้อยที่สุดมหาวิทยาลัยธรรมศัตร์ยังคงได้ชื่อว่ามีบทบาทในการขับเคลื่อนพลังประชาธิปไตยในขบวนการพฤษภาคม 2535

ในช่วงเวลาทศวรรษที่ผ่านมา ความตื่นตัวและความสำนึกทางการเมืองในประชาคมธรรมศาสตร์ตกต่ำเป็นอันมาก ทั้งในหมู่อาจารย์และนักศึกษา การเติบโตของพลังเศรษฐกิจทุนนิยม ประกอบกับการขยายตัวของกระบวนการโลกาภิวัตน์ ทำให้มนุษย์มีสัญชาตญาณแห่งสัตว์เศรษฐกิจมากขึ้น เห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตัวมากขึ้น และมีลักษณะปัจเจกชนนิยม (Individualism) มากขึ้น เมื่อภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่เป่งบาน (2530-2539) อาจารย์และข้าราชการจำนวนไม่น้อยตกเข้าไประบาดประโยชน์ส่วนบุคคลในตลาดหลักทรัพย์ และตลาดอสังหาริมทรัพย์ อันเป็นกระบวนการที่ไม่เพียงแต่มีผลในการบ่มเพาะความเห็นแก่ตัวและความเห็นแก่ได้เท่านั้น หากยังมีผลบั่นทอนสำนึกทางการเมืองอีกด้วย ในอีกด้านหนึ่ง

กระบวนการโลกาภิวัตน์ ประกอบกับการขยายตัวของเศรษฐกิจฟองสบู่ ทำให้ชนชาวไทยเลียนแบบวิถีการดำรงชีวิตตามอย่างสังคมตะวันตกมากยิ่งขึ้น ผลกระทบดังกล่าวนี้มีมากในหมู่มชนชั้นกลางและชนชั้นสูง อาจารย์และข้าราชการมหาวิทยาลัยจำนวนไม่น้อยต้องพยายามแสวงหารายได้ในการดำรงมาตรฐานการครองชีพของชนชั้นกลางระดับสูง (Upper Middle Class) สภาพการณ์ดังกล่าวข้างต้นนี้ นอกจากจะทำให้อาจารย์และข้าราชการมหาวิทยาลัยแปลกแยกจากมวลชนแล้ว ยังทำลายสำนึกทางการเมืองและความเอื้ออาทรที่มีต่อชนต่ำชั้นและชนชั้นต่ำในสังคมอีกด้วย

ภายหลังการประกอบอาชญากรรมของรัฐในเดือนตุลาคม 2519 ชนชั้นปกครองไทยประสบความสำเร็จในการทอนกำลังขบวนการนักศึกษา การขยายตัวอย่างรวดเร็วของกระบวนการโลกาภิวัตน์ยังผลให้วัฒนธรรมตะวันตกและวัฒนธรรมญี่ปุ่นเติบโตขึ้นมาเป็นวัฒนธรรมโลก โดยที่สามารถแผ่อิทธิพลครอบงำวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนในโลกที่สาม การตกอยู่ในกับดักของวัฒนธรรมประเทศมหาอำนาจ ทำให้คนหนุ่มสาวเข้าสู่ลู่วิ่งแข่งทางวัฒนธรรมและจมอยู่ในโลกแห่งแฟชั่น ภาพยนตร์ ดนตรี สันทนาการรูปแบบต่างๆ หนังสือการ์ตูนคอมพิวเตอร์เกมส์ ฯลฯ ละเลยโลกแห่งการเมือง นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จมอยู่ในกระแสดังกล่าวนี้ด้วย ในประการสำคัญ โครงสร้างนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมากในช่วงเวลาทศวรรษที่ผ่านมา สัดส่วนของนักศึกษาที่มาจากครอบครัวยากจนลดลงอย่างน่าใจหาย

ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแก่อาจารย์ ข้าราชการ และนักศึกษาดังกล่าวข้างต้นนี้ กลุ่มอำนาจหรือ 'ชนชั้นปกครอง' ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ฉวยโอกาสในการสถาปนากฎกติกาเพื่อทำให้สมาชิกประชาคมธรรมศาสตร์มีชาและเมินเฉยต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย การมีส่วนร่วม (Participation) นับเป็นหัวใจของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ในช่วงเวลาทศวรรษที่ผ่านมา 'ชนชั้นปกครอง' ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ดำเนินการทำลายการมีส่วนร่วมของสมาชิกประชาคมธรรมศาสตร์ที่ละเล็กละน้อย แม้ในประเด็นการสรรหาคณบดีคณะต่างๆ ก็มีกระบวนการเปลี่ยนแปลงกฎกติกาเพื่อให้เสียงของอาจารย์ ข้าราชการ และนักศึกษาไม่มีความสำคัญ เสียงของกรรมการสภามหาวิทยาลัยเท่านั้นที่เป็นใหญ่ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ภายใต้กติกาดังกล่าวนี้ คณบดีต้องรับผิดชอบสมาชิกในคณะของตน หากแต่รับผิดชอบสภามหาวิทยาลัย เสียงของอาจารย์ ข้าราชการ และนักศึกษาในคณะหาความหมายไม่ ขอแต่เพียงวิ่งเต้นขอเสียงจากกรรมการสภามหาวิทยาลัยให้ได้เกินกว่ากึ่งหนึ่งเท่านั้น แต่กติกาเช่นนี้จะไม่มีผลบังคับอย่างมีประสิทธิภาพได้ หากสมาชิกประชาคมธรรมศาสตร์มีจิตวิญญาณประชาธิปไตย นำอนาถที่สภิริตแห่งประชาธิปไตยสูญหายไปจากประชาคมธรรมศาสตร์ คณบดีจำนวนไม่น้อยขึ้นสู่ตำแหน่งอย่างไม่สง่างาม ทั้งๆที่พ่ายแพ้การ

หยิ่งคะแนนเสียงทั้งจากอาจารย์ ข้าราชการ และนักศึกษา แต่ก็ไม่มีความกล้าหาญทางจริยธรรมที่จะขอถอนตัวจากการพิจารณา

ในเมื่อสภามหาวิทยาลัยเป็นใหญ่ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยมักจะอ้างมติสภามหาวิทยาลัยประดุจกฎหมายศักดิ์สิทธิ์อันละเมิดมิได้ ในสภาพการณ์ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ไม่มีกลไกที่ทำให้สภามหาวิทยาลัยต้องรับผิดชอบต่อประชาคมธรรมศาสตร์ (Accountability Mechanism) แม้กรรมการสภามหาวิทยาลัยจำนวนหนึ่งต้องผ่านกระบวนการเลือกตั้ง แต่การสรรหาและแต่งตั้งกรรมการส่วนใหญ่เป็นกระบวนการเล่นแร่แปรธาตุในหมู่ ‘ชนชั้นปกครอง’ ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั่นเอง

กระบวนการทำให้การมีส่วนร่วมของสมาชิกประชาคมธรรมศาสตร์ไร้ความหมายประสบความสำเร็จในการทำให้ผู้คนในธรรมศาสตร์มีินชาและเฉยเมยต่อการมีส่วนร่วมที่ละเล็กละน้อย ‘ความสำเร็จ’ ดังกล่าวนี้เกิดจากการรวมศูนย์อำนาจของ ‘ชนชั้นปกครอง’ ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และทำลายลักษณะธรรมาภิบาล (Good Governance) ของการบริหารมหาวิทยาลัย สภามหาวิทยาลัยและผู้บริหารมหาวิทยาลัยสามารถกำหนดนโยบายในลักษณะการสั่งการจากเบื้องบนสู่เบื้องล่าง (Top – Dow Process) มิจำเป็นต้องฟังความเห็นของผู้คนในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพราะเสียงของคนเหล่านั้นเป็นเพียงเสียงนกเสียงกา

การตัดสินใจย้ายคณะวิชาต่างๆจากวิทยาเขตท่าพระจันทร์ไปสู่วิทยาเขตรังสิตในปี 2539 นับเป็นอุทาหรณ์ของความข้างต้นนี้ การลงมติของสภามหาวิทยาลัยในเรื่องนี้ดำเนินไปโดยที่ไม่มีการศึกษา Feasibility Study และ Cost – Benefit Analysis อันเป็นกระบวนการที่ผู้มีปัญญาในชุมชนวิชาการพึงปฏิบัติ ในประการสำคัญ ไม่เคยมีกระบวนการไต่ถามสมาชิกประชาคมธรรมศาสตร์ก่อนการลงมติ อันเป็นกระบวนการตัดสินใจที่ปราศจากความเป็นมนุษย์

‘ชนชั้นปกครอง’ ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์คุ้นเคยกับการใช้อำนาจเป็นธรรมด้วยกฎกติกาที่ตนเองสถาปนาขึ้น การอ้างอิงมติของสภามหาวิทยาลัยประดุจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ละเมิดมิได้ มีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมอำนาจนิยม

สภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็น *Animal Farm*

สภามหาวิทยาลัยเป็น Napoleon ผู้พ่นคาถา ‘*All animals are equal, but some animals are more equal than others.*’

สภาสมาชิกประชาคมธรรมศาสตร์ต้องมนตรา ‘*Four legs good, two legs bad.*’ ที่พ่นเป่าโดยผู้บริหารมหาวิทยาลัย

หากเป็นเช่นนั้น สภามหาวิทยาลัยแตกต่างจาก Politburo หรือสภา Presidium ใดๆ

การอ้างอิงมติสภามหาวิทยาลัยประจวบคีรีขันธ์ซึ่งสะท้อนให้เห็นข่าวสารที่ซ่อนเร้นว่า ผู้บริหารมหาวิทยาลัยรับผิดชอบสภามหาวิทยาลัย หาได้รับติดต่อสมาชิกประชาคมธรรมศาสตร์ไม่ เพราะอธิการบดีมาจากสภามหาวิทยาลัย หาได้มาจากประชาคมธรรมศาสตร์ไม่

ในขณะที่สังคมการเมืองไทยกำลังขับเคลื่อนกระบวนการปฏิรูปการเมือง ระบบการบริหารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ยังคงถูกจ้องจ้ำด้วยวัฒนธรรมอำนาจนิยม ขาดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ขาดความโปร่งใส (Transparency) และขาดความรับผิดชอบ (Accountability)